

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ತರ ಕಾಲಘಟ್ಟದ ಭಾರತೀಯ ಮಹಿಳೆ ಮತ್ತು ಕೌಟುಂಬಿಕ ಕಾನೂನುಗಳು: ಒಂದು ವಿಮರ್ಶೆ

ಮಂಜುಳ. ಎನ್*

ಪೀಠಿಕೆ

ಭಾರತೀಯ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ ಮಹಿಳೆಗೆ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನ ನೀಡಿರುವುದಾಗಿ ವೈಭವೀಕರಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ, ವಿಮರ್ಶಿಸಿದಾಗ ಮಹಿಳೆ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಅಸಮಾನತೆ, ಲಿಂಗ ತಾರತಮ್ಯ, ಶೋಷಣೆಗಳಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ “ನಾ ಸ್ತ್ರೀ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮಹರ್ತಿ” ಎಂಬ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಧಿಯೊಳಗೆ ಮಹಿಳೆ ಬಂಧಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಮಹಿಳಾ ಸ್ಥಾನದ ಉನ್ನತೀಕರಣದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಪರ ಕಾನೂನುಗಳು ನಿರ್ಣಾಯಕ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿವೆ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವಸಾಹತುಶಾಹಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳ ಒತ್ತಡ ಹಾಗೂ ವಸಾಹತುಶಾಹಿಗಳ ಅಧಿಕಾರ ದಾಹ, ಸ್ವಹಿತಾಸಕ್ತಿ, ಸುಸಂಸ್ಕೃತರು, ನಾಗರಿಕರು, ಆದರ್ಶವಾದಿಗಳೆಂದು ಬಿಂಬಿಸಲು ಮಹಿಳಾ ಸ್ಥಾನದ ಸುಧಾರಣೆಯ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಅಸ್ತವಾಗಿ ಬಳಸಿದರಷ್ಟೇ, ಸ್ವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲ್ಲ. 1856ರ ವಿಧವಾ ಪುನರ್ವಿವಾಹ ಕಾಯ್ದೆ, 1872ರ ವಿಶೇಷ ವಿವಾಹ ಕಾಯ್ದೆ, 1929ರ ಸತಿ ನಿರ್ಮೂಲನಾ ಕಾಯ್ದೆ, 1930ರ ಬಾಲ್ಯ ವಿವಾಹ ಕಾಯ್ದೆಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ನಂತರದ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ದೇಶವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿ ವಿವಾದಗ್ರಸ್ತ ಮಸೂದೆಯಾದದ್ದು “ಹಿಂದೂ ಕೋಡ್ ಬಿಲ್”. ಈ ಮಸೂದೆಯು ಮಹಿಳಾ ಹಕ್ಕುಗಳು, ಸಮಾನತೆ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದ ಮಸೂದೆ ಎಂದೇ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ಮಸೂದೆ ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಹಿರಿದಾದ ಪರಿಶ್ರಮ ವಹಿಸಿದವರು ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರು ಮತ್ತು ಡಾ. ಬಿ.ಆರ್. ಅಂಬೇಡ್ಕರ್‌ರವರು¹.

ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರುರವರು ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಕಾನೂನುಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಗೆ ಸಮಾನತೆ ದೊರೆತಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಸತ್ಯಾಂಶವನ್ನು 1931ರ ಕರಾಚಿ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸಿದರು. ಹಾಗೂ ಮಹಿಳಾ ಸಮಾನತೆ, ಹಕ್ಕುಗಳು, ವೈಯಕ್ತಿಕ ಕಾನೂನುಗಳು

* ಸಂಶೋಧನಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿ, ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಜಾರಿಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು “ಕರಾಚಿ ನಿರ್ಣಯದ ರೂವಾರಿಯಾದರು” ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಕಾನೂನು ಸುಧಾರಣೆ ತನ್ನ ಪ್ರಥಮ ಆದ್ಯತೆ ಎಂದೇ ನುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರಂತೆಯೇ ಸಮಾನತೆಗಾಗಿ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದವರು ಡಾ.ಬಿ.ಆರ್. ಅಂಬೇಡ್ಕರ್‌ರವರು. ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರರು ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಸತ್ಯವನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದರು.

ಹಿಂದೂ ಕೋಡ್ ಮಸೂದೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದಾಗ 1937ರ ಕಾಯ್ದೆಯ ದೋಷಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ಹಾಗೂ ಹಿಂದೂ ಕಾನೂನನ್ನು ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಲು ವಸಾಹತುಶಾಹಿ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೇ ರಾವ್ ಕಮಿಟಿ ಅಥವಾ ಹಿಂದೂ ಕಮಿಟಿಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು.² 1941ರ ಜೂನ್ 19 ರಂದು ರಾವ್ ಕಮಿಟಿಯು ವರದಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿತ್ತು. ಅದರ ಪ್ರಮುಖ ವಿಷಯಗಳು, ಆಸ್ತಿ ಹಕ್ಕು, ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರ, ಜೀವನಾಂಶ, ವಿವಾಹ, ವಿಚ್ಛೇದನ, ದತ್ತು ಸ್ವೀಕಾರ, ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತತೆ ಮತ್ತು ಪೋಷಕತ್ವಗಳಾಗಿದ್ದು ಮತ್ತು ಮಹಿಳಾ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ದೊರಕಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವರದಿ ಶಿಫಾರಸ್ಸು ನೀಡಿತ್ತು. ಆದರೆ 1941ರಲ್ಲಿ ಸಂವಿಧಾನ ರಚನಾ ಸಂದರ್ಭದ ನೆಪವೊಡ್ಡಿ ನಕಾರಾತ್ಮಕ ಧೋರಣೆ ವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡು, ಮಸೂದೆ ಜಾರಿಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನಂತರ ನೆಹರುರವರ ಸಚಿವ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಡಾ. ಬಿ.ಆರ್. ಅಂಬೇಡ್ಕರ್‌ರವರು ಕಾನೂನು ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನವೆಂಬರ್ 17, 1947ರಲ್ಲಿ “ಹಿಂದೂ ಕೋಡ್ ಮಸೂದೆ”ಯನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದರು ಆದರೆ ದೇಶ ವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿ ಮಸೂದೆ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣ ಮಹಿಳಾ ಸಮಾನತೆಯೇ ಆಗಿದ್ದು, ಆಸ್ತಿ ಹಕ್ಕಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರಿತ್ರಾರ್ಜಿತ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಗನಷ್ಟೇ ಸಮಪಾಲ ಮಗಳು ಪಡೆಯಲು ಅರ್ಹಳು, ಪತಿಯಿಂದ ಪರಿತ್ಯಕ್ತ ಮಹಿಳೆಗೆ ಜೀವನಾಂಶಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿತ್ತು. ವಿವಾಹದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್‌ಜಾತಿ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ಮತ್ತು ಏಕಪತ್ನಿತ್ವ ಕಡ್ಡಾಯಗೊಳಿಸಿದ್ದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನವರೇ ಆಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ರಾಜೇಂದ್ರ ಪ್ರಸಾದ್‌ರವರು ಜುಲೈ 31, 1948 ಹಿಂದೂ ಕೋಡ್ ಬಿಲ್ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಜಾರಿಯಾಗಬಾರದೆಂದು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ಬರೆದಿದ್ದರು.³ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಮಹಿಳಾ ಸಂಘದ ಪ್ರಭಾವತಿ ದೇವಿಯವರು ಕಲ್ಕತ್ತಾದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಭಾಷಣದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಮಸೂದೆ ಜಾರಿಗೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದರು.⁴ ಮಹಿಳಾ ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ರೂಪಿಸುವಂತಹ ಮಸೂದೆಗೆ ಮಹಿಳೆಯಿಂದಲೇ ವಿರೋಧ ವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿದ್ದು ಆ ಕಾಲಘಟ್ಟದ ಮಹಿಳಾ ಸ್ಥಾನದ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಶಾರದಾ ಪೀಠದ ಜಗದ್ಗುರುಗಳಾದ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಮಸೂದೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ, ಈ ಕೂಡಲೇ ಮಸೂದೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ⁵ ಎಂಬ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ನೀಡಿದರು. ಈ ಮಸೂದೆಯ ವಿರೋಧ ಕಾಂಗ್ರೆಸನ್ನು

ವಿಭಜನೆಗೊಳಿಸುವಷ್ಟು ವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿತು. ನೆಹರುರವರು ಈ ಮಸೂದೆ ಪರವಾಗಿದ್ದರೂ, ಡಾ|| ಬಿ.ಆರ್. ಅಂಬೇಡ್ಕರ್‌ರವರಿಗೆ ಹಿಂಪಡೆಯಲು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್‌ರವರು ಇದನ್ನು ನೆಹರುರವರ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಾಗ ಮಸೂದೆಯನ್ನು ಮತಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದರು, ಆದರೆ ಬಹುಮತದ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಮಸೂದೆ ತಿರಸ್ಕೃತಗೊಂಡಿತು ⁶. ಮಸೂದೆ ಪರವಾಗಿದ್ದ ನೆಹರುರವರು ಚುನಾವಣಾ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಮನಗಂಡು ಮಸೂದೆ ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ವಿಫಲರಾದರು. ಆದರೆ ಸಮಾನತೆಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್‌ರವರು ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 27, 1951 ರಂದು⁷ ತಮ್ಮ ಕಾನೂನು ಮಂತ್ರಿ ಪದವಿಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದರು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಮಸೂದೆಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವ ಧೈರ್ಯ ನನಗಿದೆ ಎಂದು ನುಡಿದಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಹೋರಾಟವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಕೊನೆಗೂ ನೆಹರುರವರ ಸಚಿವ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿಯೇ 1955-56 ರಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾಪರ ಕಾನೂನುಗಳು ಜಾರಿಗೊಂಡವು.

ಭಾರತೀಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಲಾಗಿದ್ದು, ವಿಚ್ಛೇದನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿವಾಹಿತ ಸ್ತ್ರೀಯ ಬದುಕಿನ ಚಿತ್ರಣ ಪುರುಷನ ಆಸ್ತಿಯಾಗಿ, ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೆರುವ ಯಂತ್ರದಂತೆ, ಭೋಗವಸ್ತುವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಪುರುಷ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಆ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ 1955ರ ಹಿಂದೂ ವಿವಾಹ ಕಾಯ್ದೆಯು ಏಕಪತ್ನಿತ್ವ, ಜೀವನಾಂಶ, ವಿಚ್ಛೇದನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿತು ಹಾಗೂ 1976ರ ತಿದ್ದುಪಡಿಯೊಂದಿಗೆ ದ್ವಿಪತ್ನಿತ್ವಕ್ಕೆ ಭಾರತೀಯ ದಂಡ ಸಂಹಿತೆ ಕಲಂ 494 & 495ರ ಅಡಿ ದೂರು ದಾಖಲಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.⁸ ಹಿಂದೆ ಅಂದರೆ 1960ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ವಿವಾಹ ವಿಚ್ಛೇದನ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದವು ಆದರೆ 2010ರ ವೇಳೆಗೆ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ 10 ಸಾವಿರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಕರಣಗಳು ದಾಖಲಾಗುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ⁹.

ಕುಟುಂಬ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ 1984ರಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅಧಿನಿಯಮ ಜಾರಿಗೊಂಡು, ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 25-5-1987 ರಿಂದ ಕೌಟುಂಬಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಮತ್ತು ಕುಟುಂಬದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಾದ ದಾಂಪತ್ಯ ಪುನರ್ ಸ್ಥಾಪನೆ, ವಿಚ್ಛೇದನೆ, ಮಕ್ಕಳ ಅಭಿರಕ್ಷೆ, ಪೋಷಣೆ ಮತ್ತು ಜೀವನಾಂಶಗಳನ್ನು ಶೀಘ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಇತ್ಯರ್ಥ ಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ.

ವಿಚ್ಛೇದನ ಹೆಚ್ಚಳಕ್ಕೆ ಕೌನ್ಸಿಲಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಮನೋತಜ್ಞರು ವಿವಿಧ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ವಿಚ್ಛೇದನ ಪಡೆಯಲು ವಿವಾಹವಾಗಿ ಒಂದು ವರ್ಷ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿರಬೇಕು, ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನೀಡದ ಹೊರತು ವಿಚ್ಛೇದನ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಮತಿ ಪದ್ಮಲತಾ ವಿರುದ್ಧ ಶ್ರೀ ಎಂ. ಸುರೇಶ್ ಬಲ್ಲಾಳ್ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ

ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಎನ್. ಕುಮಾರ್ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಹೆಚ್.ಎಸ್. ಕೆಂಪಣ್ಣನವರುಗಳಿದ್ದ ವಿಭಾಗೀಯ ಪೀಠವು ಗಂಡ-ಹೆಂಡತಿ ನಡುವಣ ವೈಮನಸ್ಸು ತುಂಬಾ ಆಳವಾಗಿದ್ದರೆ, ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ.¹⁰

ವಿವಾಹ ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಒಪ್ಪಂದ ಅಥವಾ ಕರಾರಿನೊಂದಿಗೆ ನೆರವೇರುತ್ತದೆ. ವರದಕ್ಷಿಣೆಗಾಗಿ ಹೆಣ್ಣೇ-ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಶೋಷಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಜೀವಂತ ಸುಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಸಾವುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಡಿವಾಣ ಹಾಕುವಂತಹ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 1959 ಏಪ್ರಿಲ್ 24 ರಂದು ನೆಹರು ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ Dowry Prohibition Bill ನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದರು. ಸದನದಲ್ಲಿ ಶೇಕಡಾ 99 ಮಂತ್ರಿಗಳು ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಸ್ತ್ರೀ-ಧನವೆಂದು ವಾದಿಸಿದರು ಹಾಗೂ ಮಹಿಳೆಗೆ ಭದ್ರತೆ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಕಾನೂನು ಅನವಶ್ಯಕ ಎಂದೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿದರು. ಮತಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದಾಗ 183 ಮತಗಳು ವಸೂದೆ ಪರವಾಗಿ 40 ಮತಗಳು ವಿರೋಧವಾಗಿದ್ದವು.¹¹ 1961 ರಂದು ವರದಕ್ಷಿಣೆ ನಿಷೇಧ ಕಾನೂನು ಭಾರತ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಜಾರಿಗೊಂಡಿತು. ಕೇವಲ ಪುಸ್ತಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೊಂಡಿತೇ ಹೊರತು ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಣದೇ ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಸಾವುಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಸಾಗಿದವು. ಸುಮಾರು 14 ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧ ಸಾಬೀತಾದುದು ಕೇವಲ 6 ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾನೂನು ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರಲಿಲ್ಲ ಎಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು.

1970-80ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಚಳುವಳಿಗಳು ಮತ್ತು ಹೋರಾಟಗಳು ತೀವ್ರಗೊಂಡವು, ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆ ತರುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಟನೆಗಳು ನಡೆಯಿತು. ವರದಕ್ಷಿಣೆ ವಿರುದ್ಧದ ಮೊದಲ ಸಂಘಟಿತ ಮಹಿಳಾ ಪ್ರತಿಭಟನೆ 1975 ರಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಮಹಿಳಾ ಪ್ರಗತಿಪರ ಸಂಘಟನೆಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿತು. ಈ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 2000 ಜನರು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ವರದಕ್ಷಿಣೆ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಕಾಯ್ದೆ ಜಾರಿಗೊಳ್ಳ ಬೇಕಾದರೆ ತಲ್ವಿಂದರ್ ಕೌರವರ ಪ್ರಕರಣ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಜೂನ್ 1, 1979ರಂದು ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಘರ್ಷ ಸಂಘಟನೆಯ ತಲ್ವಿಂದರ್ ಕೌರ್ ಎಂಬ ದೆಹಲಿ ನಿವಾಸಿಯೊಬ್ಬಳ ಮರಣ ಸಂದರ್ಭದ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ಹೋರಾಟವನ್ನು ರೂಪಿಸಿತು. ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಸಂಬಂಧ ಕಿರುಕುಳ / ಕೊಲೆ ಪ್ರಯತ್ನವೆಂದು ಗುರುತಿಸುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರಭುತ್ವ, ಕಾನೂನು ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಡ ಹೇರಿತು. ಮತ್ತು ವರದಕ್ಷಿಣೆಯು ಕೇವಲ ವಿವಾಹ ಸಂಬಂಧ ಆಚರಣೆ ಮಾತ್ರವಾಗಿರದೇ ಅದೊಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆ, ಮಹಿಳಾ ವಿಷಯ ಎಂಬುದಾಗಿ

ನಿರೂಪಿಸಿತು.¹² ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ 1980ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಪ್ರಮೀಳಾ ದಂಡವತೆಯವರು “ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಕಾನೂನಿನ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಸೂದೆ”ಯನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದರು.

ಕೃಷ್ಣಾ ಸಾಹಿರವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಿತಿ ರಚನೆಗೊಂಡು, ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಸಾವುಗಳು ಮತ್ತು ಕಾನೂನು ಸುಧಾರಣೆ¹³ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವರದಿ ಸಲ್ಲಿಸಿತ್ತು. 1984 ಹಾಗೂ 1986 ರಲ್ಲಿ ತಿದ್ದುಪಡಿಗೊಂಡಿತು. ಭಾರತೀಯ ದಂಡ ಸಂಹಿತೆಗೆ ಸೆಕ್ಷನ್ 498ಎ ಮತ್ತು 304ಬಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೇರಿಸಿತು. ರಾಜೀ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದ ಸಂಜ್ಞೆಯ ಅಪರಾಧ, ವಾರೆಂಟ್‌ಲ್ಲದೆ ಬಂಧಿಸಬಹುದಾದ ಅಪರಾಧ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದೆ. ವರದಕ್ಷಿಣೆ ದೂರನ್ನು ನೀಡುವಲ್ಲಿ ಸಡಿಲಿಕೆ ಕ್ರಮವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿತು. ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಕ್ರೌರ್ಯಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದ ಮಹಿಳೆ ಅಥವಾ ಅವಳ ರಕ್ತ ಸಂಬಂಧಿಗಳು ಅಥವಾ ಆಯಾಯ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಗುರುತಿಸಿರುವ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಪೊಲೀಸ್ ಠಾಣೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ದೂರು ಕೊಡಬಹುದು. ಸೆಕ್ಷನ್ 498ಎ ಅಡಿ ಅಪರಾಧ ನಡೆದ 3 ವರ್ಷದೊಳಗೆ ಅಪರಾಧ ಕುರಿತು ದೂರು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧ ನಡೆದು 3 ವರ್ಷಗಳ ನಂತರವೂ ನ್ಯಾಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವಶ್ಯಕವೆನಿಸಿದರೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ದೂರನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು.¹⁴ ಮತ್ತು ಸೆಕ್ಷನ್ 304ಕ್ಕೆ ಹೊಸದಾಗಿ “Dowry Death” ಎಂಬ 304ಬಿ ಸೆಕ್ಷನ್‌ನ್ನು ಸೇರಿಸಿತು.

ಕೋಷ್ಟಕ 1: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಸಾವುಗಳ ಅಂಕಿ-ಅಂಶಗಳ ವಿವರ

ವರ್ಷ	ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಸಾವು	ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಕಿರುಕುಳ ಪ್ರಕರಣ
1996	5513	2647
1997	6006	2685
1998	6975	3578
1999	6699	3064
2000	6995	2876
2001	6851	3222
2002	6822	2816
2003	6208	2684
2004	7026	3592
2005	6787	3204

ಕೋಷ್ಟಕ 2: ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಸಾವಿನ ವಿವರ

ವರ್ಷ	ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಸಾವು
2005	261
2006	244
2007	251
2008	259

ಮೇಲಿನ ಅಂಕಿ-ಅಂಶಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದಾಗ ಗೋಚರಿಸುವ ಸತ್ಯಸಂಗತಿ, ವರದಕ್ಷಿಣೆ ನಿಷೇಧ ಕಾನೂನು 1961 ಜಾರಿಗೊಂಡಿದೆ, 1984, 1986ರಲ್ಲಿ ತಿದ್ದುಪಡಿಗೊಂಡಿದೆ. ಆದರೂ ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಸಾವುಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿದೆ. ಒಂದೆಡೆ ವರದಕ್ಷಿಣೆಗಾಗಿ ಮಹಿಳೆಯರು ಪ್ರಾಣ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಈ ಕಾಯ್ದೆ ವಿರುದ್ಧ 2003 ರಲ್ಲಿ “ಮಳೇಮತ್ ಸಮಿತಿ” ತನ್ನ ವರದಿಯಲ್ಲಿ 498ಎ ದುರುಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದ ನೀಡುತ್ತಿದೆ¹⁵ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. 2007ರಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪ್ ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಪಾಂಡುರಂಗರವರು 498ಎ ಸೆಕ್ಷನ್‌ನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ, ಭಾರತೀಯ ಕೌಟುಂಬಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಎಂಬ ಸಂಘಟನೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅರ್ನೇಶ್ ಕುಮಾರ್ ವರ್ಸಸ್ ಸ್ಟೇಟ್ ಆಫ್ ಬಿಹಾರ್ ಮೊಕದ್ದಮೆಯಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರೀಂ ಕೋರ್ಟ್ 2014 ರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು¹⁶ ನೀಡಿದೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ 498ಎ ಅಡಿ ದೂರುಗಳು ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಆರೋಪಿಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಬಾರದು, ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಪ್ರೊಸೀಜರ್ ಕೋಡ್ 41(1)(ಬಿ) ಅನುಸಾರ ಆರೋಪಿಗಳ ಬಂಧನ ಅವಶ್ಯಕ ಎಂದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮನವರಿಕೆಯಾದ ನಂತರವೇ ಆರೋಪಿಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸತಕ್ಕದ್ದು, ಪೊಲೀಸ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ತಮಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಒಂದು ಚೆಕ್‌ಲಿಸ್ಟ್‌ನ್ನು ಭರ್ತಿ ಮಾಡಿ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದ ನಂತರ ಆರೋಪಿಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸತಕ್ಕದ್ದು, ಪೊಲೀಸ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕೊಟ್ಟ ವರದಿ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ್‌ಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಆರೋಪಿಗಳ ಜೈಲು ವಾಸವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸಬಹುದು.

ಸುಪ್ರೀಂಕೋರ್ಟ್ ನೀಡದ 2013ರ ಮಾರ್ಗಸೂಚನೆಗಳು ಕಾನೂನನ್ನು ಬಲಿಷ್ಠಗೊಳಿಸುವ ಬದಲು ಶಕ್ತಿಹೀನಗೊಳಿಸಿದೆ, ಹಾಗಾಗಿ ನೊಂದಂತಹ ಮಹಿಳೆಗೆ ನ್ಯಾಯ ನೀಡುವಲ್ಲಿ ವಿಫಲವಾಗುತ್ತಿದೆ. ವರದಕ್ಷಿಣೆ ನಿಷೇಧ ಕಾನೂನು ಆರೋಪಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸುತ್ತದೆಯೋ ಹೊರತು, ಮಹಿಳೆಗೆ ಯಾವುದೇ ಪರಿಹಾರ ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬ ದೌರ್ಜನ್ಯಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಕಲಹ ಕಾಯ್ದೆ ಜಾರಿಗೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡ ಹೇರಿತು. United Nation Committee 1989 ರಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ ವಿರುದ್ಧ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ತಾರತಮ್ಯಗಳನ್ನು

ನಿವಾರಿಸಬೇಕೆಂದು ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡಿತು. ಕೌಟುಂಬಿಕ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಅಪರಾಧವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ ರೂಪಿಸುವ ಹಾಗೂ ಹಿಂಸೆಗೊಳಗಾದ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ತಕ್ಷಣ ಪರಿಹಾರ ಒದಗಿಸುವ, ಸಮಗ್ರ ನಾಗರಿಕ ಕಾನೂನು ಜಾರಿಗೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಮಹಿಳಾ ಸಂಘಟನೆಗಳು ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸಿದವು. “ಲಾಯರ್ಸ್ ಕಲೆಕ್ಟಿವ್ ವಿಮನ್ಸ್ ರೈಟ್ಸ್ ಇನಿಷಿಯೇಟಿವ್” ಎಂಬ ಮಹಿಳಾ ಹಕ್ಕುಗಳ ಹೋರಾಟ ಸಂಸ್ಥೆ ಮಹಿಳೆಯರ ವಿರುದ್ಧ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಹಿಂಸೆ ವಿಧೇಯಕ 2001¹⁷ ನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿತು. ಈ ಮಸೂದೆ ಎರಡು ಸದನಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಡನೆಯಾಗಿ 13-9-2005 ರಂದು ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ಅಂಕಿತದೊಂದಿಗೆ ಜಾರಿಗೊಂಡು, 17-10-2006 ರಿಂದ ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಕಾಯ್ದೆ ಅನ್ವಯ ದೌರ್ಜನ್ಯದ ವಿರುದ್ಧ ರಕ್ಷಣಾ ಆದೇಶ ಹಣಕಾಸಿನ ಪರಿಹಾರ, ಮಕ್ಕಳ ಅಭಿರಕ್ಷೆ ವಾಸ್ತುಗಳ ಆದೇಶ, ನಷ್ಟ ಪರಿಹಾರದ ಆದೇಶವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಗಂಡನ ವಿರುದ್ಧ ಈಗಾಗಲೇ ಯಾವುದೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮೊಕದ್ದಮೆ ಹೂಡಿದ್ದರೂ ಯಾವುದೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮೊಕದ್ದಮೆ ಹೂಡಿದ್ದರೂ ಈ ಕಾನೂನಿನ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ದೂರ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು,¹⁸ ಜೀವನಾಂಶಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಗಂಡನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನ ನಡೆಸಲು ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ದಾವೆ ಹೂಡಬಹುದು. ಶೀಘ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ 60 ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನಾಂಶ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಈ ಕಾಯ್ದೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇನೆಂದರೆ ಮೊದಲ ಪತ್ನಿ ಹಾಗೂ 6 ತಿಂಗಳುಗಳು ಕಾಲ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನ ನಡೆಸಿದ ಮಹಿಳೆಯೂ ಈ ಕಾಯ್ದೆಯಡಿ ಜೀವನಾಂಶ ಪಡೆಯಲು ಅರ್ಹಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಉಪಸಂಹಾರ

ಸ್ತ್ರೀ ಪರ ಕಾನೂನುಗಳು ಜಾರಿಗೊಂಡು, ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಇಂದಿರೂ ಮಹಿಳೆ ವಂಚಿತಳಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಕಾರಣಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದಾಗ, ಪುರುಷ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಾನೂನುಗಳು ಗ್ರಂಥರೂಪ ಪಡೆದಿವೆ ಮತ್ತು ಅವನ್ನು ಶಕ್ತಿಹೀನಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆ ವರದಕ್ಷಿಣೆ ನಿಷೇಧ ಕಾಯ್ದೆಗೆ 2013ರಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರೀಂಕೋರ್ಟ್ ನೀಡಿದ ಮಾರ್ಗಸೂಚಿಗಳು, ಸಾಕ್ಷ್ಯಧಾರಗಳ ಕೊರತೆ, ನ್ಯಾಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ವಿಳಂಬ, ಮಹಿಳೆ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಸದೃಢಗೊಂಡಿಲ್ಲದಿರುವುದು, ಕಾನೂನಿನ ಅರಿವಿನ ಕೊರತೆ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಮಹಿಳಾ ಶೋಷಣೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂತಹ ಸಮಸ್ಯೆ ಎದುರಾದರೂ, ಮಹಿಳೆ ತಾಳ್ಮೆ ಮತ್ತು ಮನೋಸ್ಥೈರ್ಯವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ದಿಟ್ಟತನದಿಂದ ಎದುರಿಸಿದಾಗ ಕಾನೂನುಗಳು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಮಹಿಳಾ ಪರ ಕಾನೂನುಗಳು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿವೆ ಎಂಬುದಷ್ಟೆ ಸಮಾಧಾನಕರ ಸಂಗತಿ.

ಕೊನೆಟಿಪ್ಪಣಿ

- ¹ Sumit Sarkar & Tanika Sarkar. (2007). Women & Social reform in India, Volume 11, Permanent Block , Himalayana Mall Road, Ranikhet. Pp.247
- ² ಬಾಬಾ ಸಾಹೇಬ್ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್‌ರವರ ಭಾಷಣಗಳು ಮತ್ತು ಬರಹಗಳು. (2015). ಸಂಪುಟ 14, ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ ಮತ್ತು ಕುವೆಂಪು ಭಾಷಾ ಭಾರತಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು. ಪು.ಸಂ. 34
- ³ ಸತ್ಯವಾದಿ ಪತ್ರಿಕೆ (ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 10, 1948) ಸಂಚಿಕೆ 2,
- ⁴ ಸತ್ಯವಾದಿ ಪತ್ರಿಕೆ (ಜನವರಿ 23, 1950)
- ⁵ ಸತ್ಯವಾದಿ ಪತ್ರಿಕೆ. (ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 17, 1951). ಸಂಪುಟ 10(4).
- ⁶ ಅನುಪಮಾ ಹೆಚ್.ಎಸ್. (2012). ದಲಿತತ್ವ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಲಡಾಯಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಗದಗ. ಪುಟ 63.
- ⁷ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್‌ರವರ ಬರಹಗಳು ಮತ್ತು ಭಾಷಣಗಳು. (2015). ಸಂಪುಟ 15, ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ ಮತ್ತು ಕುವೆಂಪು ಭಾಷಾ ಭಾರತಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು ಪು.ಸಂ. 474
- ⁸ ಮೋಹನ್. ಹೆಚ್.ಎಸ್. (2013). ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀರ್ಪುಗಳು & ಕಾನೂನಿನ ಅರಿವು, ದೃತಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು ಪುಟ 172
- ⁹ ಕುಲಕರ್ಣಿ. ಎಸ್.ಕೆ. (2011). ಹಿಂದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆ. ವಿಮೋಚನಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಅಥಣಿ. ಪುಟ 51
- ¹⁰ ಮೋಹನ್. ಹೆಚ್.ಎಸ್. (2013). ಪೂರ್ವೋಕ್ತ., ಪುಟ 172
- ¹¹ Krishna Gupta (2001). Law & Public Opinion, Rout Publications Jaipur & New Delhi, Pp.128.
- ¹² ಉಷಾ ಎಂ. (2004). ಮಹಿಳಾ ಚಳವಳಿ ಮತ್ತು ಮಹಿಳಾ ವಿಷಯಗಳು, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ. ಪು.ಸಂ.129.
- ¹³ ಶ್ರೀಮತಿ. ಹೆಚ್.ಎಸ್. (2012). ಆಧುನಿಕ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆ. ಪ್ರಗತಿ ಗ್ರಾಫಿಕ್ಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು. ಪು.ಸಂ. 336
- ¹⁴ ಸಿ.ಎನ್. ರಾಮಚಂದ್ರನ್. (2020). ಮಹಿಳೆ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಕಾನೂನು ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಅಂಕಿತ ಪುಸ್ತಕ, ಬೆಂಗಳೂರು. ಪು.ಸಂ. 35
- ¹⁵ ಮೇಲಿನದೇ., ಪು.ಸಂ. 42
- ¹⁶ ಮೇಲಿನದೇ., ಪು.ಸಂ. 47
- ¹⁷ ಗೀತಾಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ. (2007). ಮಹಿಳೆ ಸಮಾಜ ಕಾನೂನು. ನವಕರ್ನಾಟಕ ಪಬ್ಲಿಕೇಷನ್, ಬೆಂಗಳೂರು. ಪು.47
- ¹⁸ ರಾಜಶೇಖರ ಮೂರ್ತಿ ಮತ್ತು ವಿ.ವಿ. ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ. (2020). ಮಹಿಳೆ ಭ್ರಮೆ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವ, ಜನ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು ಪು.ಸಂ. 200.